

Александар Крстић*

Историјски институт
Београд

ПОВЕЉА КРАЉА СТЕФАНА ТОМАША КОЈОМ СЕ ОБАВЕЗУЈЕ НА ВЕРНОСТ УГАРСКОЈ ПРОТИВ ТУРАКА

Добор, 1449, 11. новембар

Сажетак: Повеља краља Стефана Томаша утврђује обавезе босанског владара и његове државе према угарској круни, и настала је као резултат преговора краља и његове властеле и велможа са мачванским баном Јованом Корођијем у Добору. Краљ Стефан Томаш обавезује се Угарској и губернатору Јовану Хуњадију да им неће бити неверан и непријатељ и да неће подржавати Турке, нити ће их доводити у земљу и пружати им помоћ. У својим областима између Дрине и Укрине босански владар неће Турцима обезбеђивати прелазе ни бродове, а ако би у Босну провалила велика турска војска, којој се краљ не би могао одупрети, одмах ће о томе обавестити губернатора или угарске бароне писмом или преко посланика.

Кључне речи: Стефан Томаш, Јован Корођи, Јован Хуњади, Босна, Угарска, Турци, Дрина, Укрина, латински језик, XV век.

Односи краља Стефана Томаша са Угарском регулисани су повељом коју је босански владар издао Јовану Хуњадију 3. јуна 1444. године у Бобовцу. Стефан Томаш се тада обавезао да ће помагати Хуњадија против Турака, суседа и других непријатеља, и гарантовао му уточиште у Босни у случају да му запрети велика опасност у Угарској.¹ Упућен првенствено на унутрашње политичке прилике у Босни и загладан према градовима и поседима у најближем суседству, како на истоку, у Подрињу, тако и на западу, у Далмацији и Хрватској, краљ Стефан Томаш није испуњавао обавезе које је према угарској круни и Јовану Хуњадију преузео у јуну 1444. године. Тако босански владар и његове војне снаге нису узеле учешћа у крсташким походима завршеним

* Ел. пошта: aleksandar.krstic@iib.ac.rs, albited@gmail.com.

¹ А. Крстић, *Повеља краља Стефана Томаша ердељском војводи Јовану Хуњадију (Бобовац, 1444, јун 3)*, ГПБ 7 (2014) 73–84; Р. Џошковић, *Bosanska kraljevina u prijelotnim godinama 1443–1446*, Вања Лука 1988, 55.

катастрофалним угарским поразима код Варне (1444) и на Косову (1448). Сукоб босанског краља и српског деспота око Сребренице, која је између 1446. и 1449. године у више наврата прелазила из босанских у србијанске руке и обрнуто, пружао је прилику и војводи Стефану Вукчићу Косачи да у складу са својим циљевима и тежњама мења страну између два супротстављена суседна владара. Раскид са босанским краљем навео је 1448. године Стефана Вукчића да своју самосталност и високи ранг истраже узимањем титуле „херцега од Светог Саве“. С друге стране, у босанска збивања биле су као и раније уплетене околне силе, Турци пре свих. Када се неколико месеци по склопљеном савезу са Косачом деспот Ђурађ разишао са њим, српски владар је против Босне искористио свој тадашњи добар положај на Порти. У марту 1448. године Турци су по деспотовом позиву пустошили и краљеве и земље Стефана Вукчића, а залетали су се и у Хрватску. Освојена је тврђава Ходидјед у Врхбосни, која је постала средиште османског Босанског крајишта.²

Док је такав развој догађаја навео херцега на помирење са српским владарем посредством Алфонса Арагонског, босански краљ је потпуно тражио у Риму и Будиму. На угарском сабору су почетком јуна 1449. године узели учешће и представници деспота Ђурђа и краља Стефана Томаша. Том приликом одбачен је деспотов предлог угарско-турског примирја, који је требало да обухвати и њихове вазалне земље.³ Против деспотовог плана били су и босански изасланици, јер је он предвиђао да Босна плаћа пун износ харача султану. Тада је пред сабор изнет и спор који су два вазала угарске круне више година имали око Сребренице. Католичког босанског краља подржавао је и папски легат.⁴ Краљ Томаш је ослонац против српског деспота и Турака тражио код њиховог главног противника у Угарској, губернатора Јована Хуњадија. Као резултат такве политике склопљен је 11. новембра 1449. године у Добору угарско-босански уговор, којим су поново регулисани односи босанског владара и његове државе према угарској круни. Краљ Стефан Томаш се обавезао Угарској и губернатору Хуњадију да им неће бити неверан и непријатељ и да неће подржавати Турке, нити ће их доводити у земљу и пружати им

² В. Ћоровић, *Историја Босне*, Београд 1940, 481–484; С. Ћирковић, *Историја Босне*, 288–290; Исти, *Херцег Стефан Вукчић-Косача и његово доба*, Београд 1964, 95–108; Ђ. Тошић, *Трг Дријева у средњем вијеку*, Сарајево 1987, 115; М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*, Београд 1994, 307–308, 315, 326–328, 334; Ј. Мргић, *Северна Босна (13–16. век)*, Београд 2008, 125.

³ J. Teleki, *Hunyadiak kora Magyarországon X*, Pest 1853, 243–244.

⁴ М. Спремић, *Деспот Ђурађ*, 348–349.

помоћ. У својим областима између Дрине и Украине босански владар неће Турцима обезбеђивати прелазе ни бродове, а ако би у Босну провалила велика турска војска, којој се краљ не би могао одупрети, одмах ће о томе обавестити губернатора или угарске бароне писмом или преко посланика.⁵ Овај споразум није никада спроведен у дело у потпуности, а у пролеће 1460. године босански краљ морао је Османлијама предати прелазе на Сави према Сремској и Вуковској жупанији.⁶

Опис исправе и ранија издања

Повеља босанског краља Стефана Томаша којом се обавезује на верност Угарској против Турака чува се у Мађарском националном архиву у Будимпешти (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára), у серији *Diplomatikai levéltár* (DL), под сигнатуром 44556. Исправа је у овај архив доспела из Мађарског народног музеја (Magyar Nemzeti Múzeum), односно из збирке Агоштона Салаја.⁷ Опис документа дајемо на основу снимака добијених из Мађарског националног архива.⁸ Повеља краља Стефана Томаша састављена је на латинском језику и написана на папиру правоугаоног облика, димензија око 295 x 182 мм. Исправа је сада делимично оштећена на горњој ивици, по средини и са десне стране, као и дуж леве ивице (недостају горњи леви и доњи леви угао повеље). Срећом, текст повеље остао је неоштећен. Повеља је исписана црним, сада избледелим мастилом у 17 редова, читким позноготичким писмом са великим бројем скраћеница. Писар је доследно поштовао горњу, леву и доњу маргину, а у значајној мери и десну маргину. Величином и положајем издваја се иницијално слово N и, у мањој мери, исто слово у речи „notum“, такође у првом реду исправе, које прелази преко горње маргине. Повеља је била савијена једном по дужини и два

⁵ J. Teleki, *Hunyadiak kora Magyarországon* X, 245–246; В. Ћоровић, *Хисторија*, 486–487; V. Klaić, *Povjest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća* II–2, Zagreb 1901, 228; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti (sveta kruna ugarska i sveta kruna bosanska), 1387–1463*, Zagreb–Sarajevo 2006, 318–319.

⁶ I. Nagy, A. Nyáry, *Magyar diplomaciai emlékek Mátyás király korából (1458–1490)* I, Budapest 1875, 78; В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, 535; J. Мрѓић, *Северна Босна*, 131.

⁷ Агоштон Салај (1811–1877) мађарски правник, судија, министар и краљевски саветник, дописни члан Мађарске академије наука. Бавио се историјом и археологијом и као колекционар сакупио је велику збирку артефаката и докумената.

⁸ Захваљујем колеги др Невену Исаиловићу што ми је љубазно уступио снимке повеље.

пута по ширини. На полеђини документа нема никаквих савремених ни каснијих белешки, већ се на њој налази само пет печата институција у којима је документ чуван: Збирке Агоштона Салаја, Библиотеке Мађарског националног музеја и Средњовековне збирке Мађарског државног архива са садашњом сигнатуром.

Печат. Повеља је оверена округлим печатом од црвеног воска, пречника око 24 мм, утиснутим одмах испод текста. Печат је причвршћен тако што је заливен преко три троугласте рупице на хартији. У питању је печат краља Стефана Твртка II, пошто Стефан Томаш током своје владавине није израђивао ни користио сопствене печате. Овај Твртков печат је у науци означен као трећи тип средњег печата тог владара. На печату се налази приказ грба краља Стефана Твртка II, око кога је исписан сада тешко читљив натпис.⁹ Исти печат налази се на Твртковој повељи босанским фрањевцима од 25. јануара 1436. године, трговачком уговору краља Стефана Томаша са Николом Трогиранином од 3. фебруара 1449. године, као и на повељи коју је Стефан Томаш издао Дубровчанима 7. јануара 1453. године.¹⁰

Текст повеље објавио је J. Teleki, *Hunyadiak kora Magyarországon* X, Pest 1853, 245–246. Снимак документа и превод на српски језик до сада нису публиковани. Овом приликом нећемо посебно истицати ситне разлике у транскрипцији у нашем у односу на Телекијево издање (Johanne/Joanne, Korogh/Korog, Hwnyad/Hunyad, sew/seu, ymmo/imo, disposiciones/dispositiones, unacum/vnacum и слично), док на три веће разлике у читању скрећемо пажњу напоменама.

⁹ Према П. Анђелићу, натпис на овом печату гласио би вероватно: S(IGILLUM) STERH(AN)ITVERTCONISD(EI) G(RACIA) REGISBOSNE: P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 43–45. О грбу краља Твртка II видети и: Д. Ацовић, *Хералдика и Срби*, Београд 2008, 212–213, 266.

¹⁰ Изгледа да је исти печат касније користила и Томашева удовица, краљица Катарина, и да је њиме оверила писмо упућено 1470. године мантовском војводи Лудовику Гонзаги: L. Thallóczy, *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*, Munchen–Leipzig 1914, 115, 299; P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati*, 43–44, 47, пар. 94, таб. XIV, br. 19, коме је иначе промакло да је исти печат коришћен и на повељи коју овом приликом објављујемо.

Текст повеље

Nos Stephanus Thomas, Dei gracia rex Bosne, notum facimus uniuersis presentes inspecturis quod cum nos hac die cum |2| magnifico domino Johanne de Korogh bano Machoviensi, hic in Dobor pro certis tractatibus honorem profectum |3| et commodum nostrum ac regni nostri pretacti ymmo verius regni Hungarie pacificum statum concernentibus et respicientibus insimul |4| convenissemus. Tunc inter ceteras nostras dispositiones nos unacum prelibato domino Johanne bano de consilio omnium |5| nostrorum nobilium et baronum nobiscum existencium id disposuimus, conclusimus et firmavimus ymmo bona fide nostra |6| Christianitate et humanitate mediante promisimus et assumimus per presentes, ut ab hac die in antea dicto regno |7| Hungarie et sacre eiusdem regni Hungarie corone, necnon magnifico domino Johanni de Hwnyad, ipsius regni |8| Hungarie (прецртано: gu) gubernatori nullam faciemus infidelitatem neque eisdem inimicicias inferemus nec inferri faciemus |9| et neque Turcos contra et adversus ipsum regnum Hungarie introducemus nec ipsis in contrarium eiusdem regni Hungarie |10| quocumque colore subsidium aliquod prebebimus. Et neque eisdem Turcis in tenutis nostris apud manus nostras |11| existentibus a Drena usque fluvium Ukrina nuncupatum vadum sew navigium prestabimus, et neque dicto |12| regno Hungarie quacunque re sew occasione excogitata inimicicias sew malum aliquod inferemus, nec |13| inferri faciemus. Et si tanta potencia Turconica in dictum nostrum regnum Bosne adveniret,¹¹ quod eis viribus |14| nostris propriis resistere et ab eis ipsa vada preservare non possemus, extunc id statim et quam primum nobis |15| innotescerit pretacto domino gubernatori aut baronibus dicti¹² Hungarie per nostras litteras aut nuncium nostrum |16| reintimare teneamur, ad que omnia facienda ultronea nostra¹³ obligamus voluntate. Datum in Dobor |17| predicta in festo beati Martini episcopi et confessoris Anno domini M^{mo} CCCC^{mo} quadragesimo nono.

Превод

Ми, Стефан Томаш, милошћу божијом краљ Босне, обавештавамо све који ово буду видели, да смо се данас овде у Добору састали заједно са величанственим господином Јованом Корођијем, мачванским

¹¹ У Телекијевом издању: advenerit.

¹² У Телекијевом издању додата је реч: regni.

¹³ У Телекијевом издању: nos.

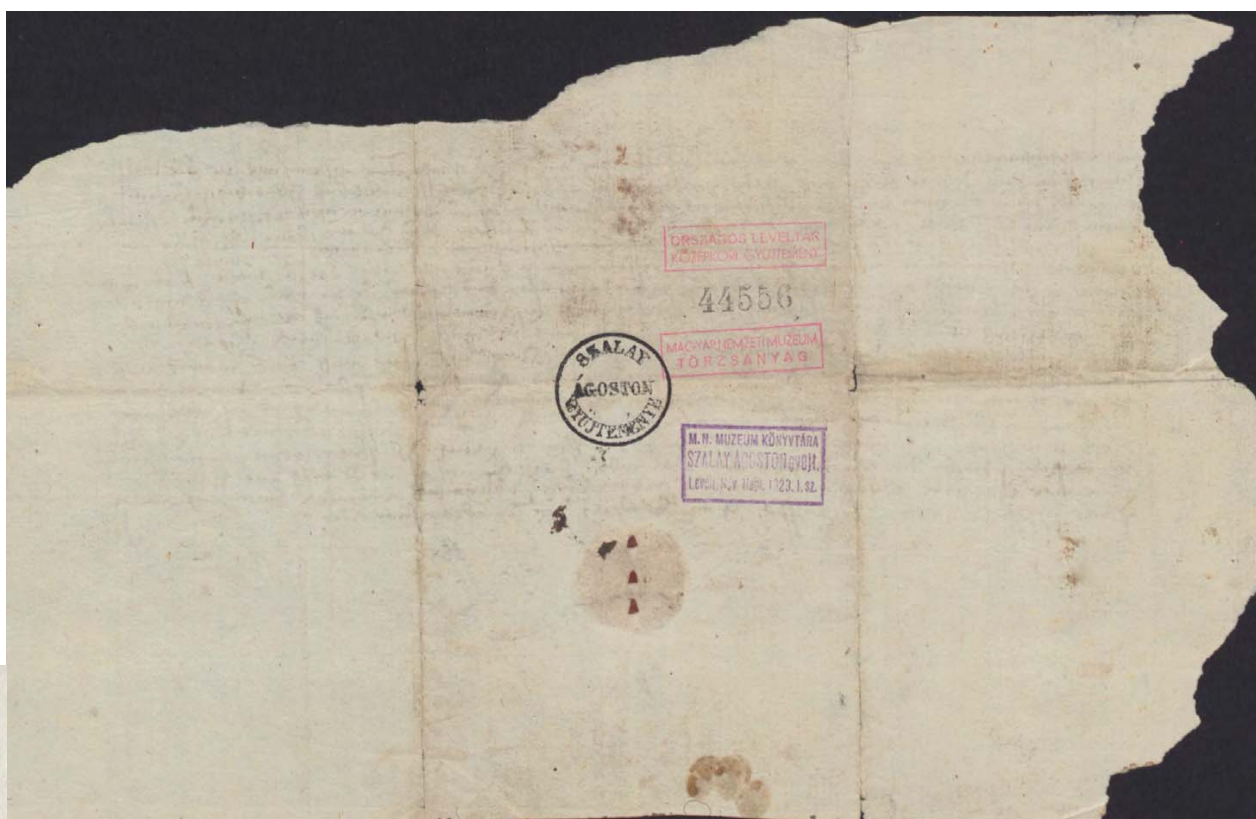
баном, због извесних уговора, имајући у виду и бринући се за часни напредак и добробит нашу и нашег поменутог краљевства, штавише за истински мирно стање краљевства Угарске. Тада, између осталих наших споразума, ми смо заједно са наведеним господином Јованом, по савету свих наших племића и барона који су са нама, ово уредили, закључили и утврдили, и заиста путем наше добре хришћанске вере и хуманости обећавамо и узимамо на себе овом исправом да од данас и убудуће наведеном краљевству Угарске и светој круни истог краљевства Угарске, као и величанственом господину Јовану Хуњадију, губернатору краљевства Угарске, нећемо починити никакву неверу, нити им проузроковати непријатељство или учинити да оно буде проузроковано. И нећемо доводити Турке насупрот и против самог краљевства Угарске нити им пружити помоћ које год врсте против истог краљевства Угарске, нити ћемо на нашим поседима, који су под нашом руком (влашћу) и налазе се од Дрине до реке Украине, истим Турцима обезбедити прелазе и бродове, нити ћемо реченом краљевству Угарске у којој год ствари или изузетној прилици проузроковати било какво зло или непријатељство, или учинити да оно буде проузроковано. А ако таква турска сила буде дошла у наше поменуто краљевство Босне, да јој се са нашим властитим снагама не будемо могли одупрети и од ње оне прелазе сачувати, тада смо дужни да одмах, чим сазнамо за то, нашим писмом или преко изасланика обавестимо поменутог господина губернатора или бароне реченог [краљевства] Угарске, и својевољно се обавезујемо да ће све ово бити учињено у потпуности. Дано у поменутом Добору, на празник Светог Мартина, епископа и исповедника, лета Господњег хиљаду четиристо четрдесет деветог.

Дипломатичке особености

Повеља спада међу оне босанске латинске документе који по својој форми следе исправе угарских канцеларија, те у том смислу не садржи нарочите особености. После кратке интитулације са девоцијом (*Nos Stephanus Thomas, Dei gracia rex Bosne*), промулгације и опште инскрипције (*notum facimus uniuersis presentes inspecturis*), следи кратка експозиција у којој се наводе околности које су довеле до настанка повеље. Преговори краља Стефана Томаша у Добору са мачванским баном Јованом Корођијем, и споразум постигнут међу њима уз сагласност присутних босанских велможа и властеле, мотивисан је добробити

17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

ORSZÁGOS LEVELTÁR
KÖTÉSKÖNYVTÁR

44556

SZALAY
AGOSTON
KÖTÉSKÖNYVTÁR

MÁCHARJEMÉTI MÚZEUM
TÖRCSANYÁG

M. H. MÚZEUM KÖNYVTÁRA
SZALAY AGOSTON ÉRŐH.
LEPÉLÉNY HÍR. 1923. I. SZ.

како босанске, тако и угарске стране. Диспозитивни део започиње још једном промулгацијом гарантне природе (*promisimus et assumimus per presentes*), а затим се износе обавезе босанског краља да неће бити неверан Угарској и губернатору Хуњадију, да неће чинити ништа што би довело до непријатељстава, и нарочито да неће помагати Турцима да из његове државе, са простора између Дрине и Укрине, нападају угарску територију. У случају упада велике турске војске, којој се не би могао одупрети, нити сачувати речне прелазе, краљ обећава да ће одмах обавестити губернатора или угарске бароне. На крају, босански краљ још једном потврђује да ће се држати преузетих обавеза. Повеља не садржи короборацију, већ одмах после диспозиције следи датум. Он је у облику уобичајеном за угарску канцеларију, са местом издавања исправе и датирањем према црквеном празнику, уз годину од Христовог рођења. Потпис не постоји, што је такође уобичајено за босанске латинске повеље настале према угарским обрасцима.¹⁴

Просопографски подаци

У претходној свесци *Грађе о прошлости Босне* већ је објашњена личност **Johannes de Hwnyad (Јован Хуњади)**.

Johannes de Korogh (Јован Корођи), 2, 4 (ред у изворнику) – угарски великаш, мачвански бан. У изворима се помиње од 1411. године. Као присталица краљице Јелисавете, удовице Алберта Хабзбуршког, био је члан краљевског већа (1439) и краљевски дворски судија (1440), као и мачвански бан и пожешки жупан. У немилости током владавине Владислава I Јагелонца (1440–1444), после његове погибије поново је био члан краљевског већа и мачвански бан, заједно са Николом Илочким (1447–1456), као и барањски (1448–1456), пожешки (1450–1456) и врбашки жупан (1453–1455). Обављао је важне дипломатске мисије: крајем 1448. године био је један од преговарача са деспотом Ђурђем о ослобађању Јована Хуњадија из смедеревског заробљеништва, у новембру 1449. као Хуњадијев изасланик склопио је у Добору споразум са краљем Стефаном Томашем, а у марту 1452. био је у угарској делегацији која је у Бечу тражила повратак краља Ладислава V у Угарску. Као мачвански бан одржавао је контакте са босанским краљем и српским деспотом, и учествовао у организовању и спровођењу угарске политике према

¹⁴ М. Brković, *Isprave hrvatskih narodnih vladara i latinske isprave bosansko-humskih vladara i velmoža*, Zadar–Mostar 1998, passim.

Османлијама. Тако је у децембру 1454. године присуствовао састанку угарских великаша у Петроварадину на коме се разговарало о уређењу противтурске одбране, а 1456. године учествовао је у одбрани Београда. Као један од водећих барона имао је бројне поседе, махом у јужним крајевима Угарске (Славонија, Срем, Барања, Тамишка жупанија). Умро је пре почетка новембра 1457. године.

Литература: *HBL* 7, 635–636 (L. Ćoralić, S. Andrić).

Топографски подаци

Dobor (Добор), 2, 16 (ред у изворнику) – утврђени град у Усори, чије се рушевине налазе на левој обали реке Босне, испод планине Вучјак, преко пута Модриче. Ради се о мањем утврђењу са две овалне куле, спојене бедемима дужине око 18 метара. Због повољног положаја који је омогућавао контролу саобраћаја долином реке Босне, на локалитету су подизана утврђења од праисторије до новијих времена. У историјским изворима помиње се од 1387. године као посед браће Хорвати, које је у јулу 1394. године управо код овог града поразио угарски краљ Жигмунд. Тада се и краљ Стефан Дабиша потчинио угарском владару под Добором, који је угарска војска освојила и спалила. Тврђава је убрзо обновљена и ојачана. У мају 1408. године Жигмунд Луксембуршки је логоровао под Добором, у септембру је тешко потукао босанску војску, након чега је у Добору извршио крваву одмазду над заробљеном властелом. Добор је од 1412. године био у саставу угарске Усорске бановине, али је касније изгледа поново доспео у руке босанског краља. Додуше, Стефан Томаш у повељи не наводи Добор као свој град (за разлику од, примера ради, Бобовца, Јајца или Ливна, у којима је такође издавао латинске исправе). Осим мачванског бана Корођија у новембру 1449, краљ Стефан Томаш је средином 1457. године у Добору примио и папског легата Јована Карвахала. Заузет од Турака у време пропасти Босанске краљевине, град је поново био под угарском влашћу од 1464. године, и налазио се у Сребреничкој бановини. Није познато како је Добор дошао у посед Бериславића Грабарских, којима је припадао 1470. године. Почетком XVI века постојала је и жупанија Добор, која је обухватала поседе Бериславића јужно од Саве, између Врбаса и доњег тока Босне (1512). После погибије деспота Стефана Бериславића и османског освајања његовихседа (1535, 1536), основана је Доборска нахија.

Литература: I. Vojanovski, *Dobor u Usori*, *Naše starine* 14–15 (1981) 11–35; D. Lovrenović, *Na klizištu*, 73–74, 140–141, 318–319, 325–326; J. Мргић, *Северна Босна*, 41, 85, 89–90, 97–98, 105–106, 125, 131, 153–155, 167, 262, *passim*; Иста, „Добор“, *Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља* (ред. С. Мишић), Београд 2010, 97.

Drena (Дрина), 11 – помен реке Дрине као источне границе босанске државе показује да се краљ Стефан Томаш у преговорима са Угарском није одрицао својих права на босанско Подриње, чији је добар део већ неколико деценија, са мањим прекидима, био у рукама српских деспота: сребренички крај од 1411/12, а доње Подриње, које је припадало Усори, од 1431/32. године. Око тих поседа краљ је претходних година ратовао са деспотом Ђурђем.

Литература: J. Мргић, *Северна Босна*, 119–122, *passim*; М. Благојевић, *Подриње између српских средњовековних држава*, у: *Дрина*, Београд – Српско Сарајево 2005, 53–56.

Ukrina (Украина), 11 – десна притока реке Саве у западном делу средњовековне земље Усоре, настаје спајањем Велике и Мале Украине. Око горњег тока реке у средњем веку налазила се Жупа Украина, а око доњег Жупа Модран. Није сасвим јасно зашто се у повељи краља Томаша босанска територија на западу ограничава током Украине, будући да је под његовом влашћу била и западнија Жупа Глаж, на левој обали реке Врбас (1446). Могуће је да је угарска страна полагала претензије на територију у Посавини све до Украине.

Литература: М. Благојевић, *Северна граница босанске државе у 14. веку*, Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена, Београд – Нови Сад 1995, 69–75; J. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 253–256; J. Мргић, *Северна Босна*, 21–22, 26, 100, 125–126, 225, 262, 265–266, *passim*.

Установе и важнији термини

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњени појмови и установе: **rex/краљ**, **dominus/господин**, **regnum/краљевство**, **sacracorona/света круна**, **властела**, **в(ј)ера**, **нев(ј)ера**, **litter(a)е/исправа**, **документ** (ГПБ 1–7, према регистру).

Banus Machoviensis (мачвански бан), 2, 4 (ред у изворнику) – угарски достојанственик, заповедник Мачванске бановине. Први мачвански банови у крајевима Оностраног Срема (Мачве), који су од

двадесетих година XIII века имали карактер династичких територија, апанажа чланова угарске владарске породице Арпада, јављају се у периоду између 1272–1279. године. Ови банови нестају из дипломатичких извора након 1279. године, када се у улози господарице Мачве и Босне нашла бивша краљица Јелисавета Куманка, мајка угарског краља Ладислава IV (1272–1290). Од ње је управу над *Сремском земљом*, односно Мачвом, и деловима североисточне Босне преузео њен зет, бивши српски краљ Стефан Драгутин (1284–1316). Пошто је 1319. године освојио град Мачву и околне поседе у Посавини од краља Стефана Милутина, Карло Роберт је на заузетим територијама образовао Мачванску бановину. Први мачвански бан се помиње већ наредне 1320. године. Новија истраживања су показала да треба разликовати појмове *земље* Мачве у северозападној Србији и угарске Мачванске бановине. Под влашћу Угарске био је само релативно узак простор земљишта у Посавини, ослоњен на утврђене градове Мачву, Бељин, Битву, као и на Београд. Бановина је обухватала не само подручје на десној обали Саве и њима припадајуће дистрикте, већ је мачванским бановима било подређено и више угарских жупанија, махом у јужним деловима земље (Сремска, Вуковска, Бодрошка, повремено и Бачка, Барањска, Толнанска и друге). Мачвански банови, који су резидирали у Сремској Митровици, били су тако и жупани наведених жупанија, чији су приходи коришћени за издржавање војске и утврђења на граници. После предаје делова бановине јужно од Саве деспоту Стефану 1403/4. године мачвански банови наставили су током XV века да врше своје војно-управне дужности на преосталом, далеко већем подручју под својом јурисдикцијом.

Литература: С. Ћирковић, „Црна Гора” и проблем српско-угарског граничног подручја, Ваљево – постанак и успон градског средишта, Ваљево 1994, 59–77; Исти, *Земља Мачва и град Мачва*, Прилози КЈИФ 74–1–4 (2008) 7–16; Р. Engel, *Magyarország világi archontológiája 1301–1457 I*, Budapest 1996, 27–31, 100–101, 103–105, 114–117, 199, 207–208, 221–222; А. Zsoldos, *Magyarország világi archontológiája 1000–1301*, Budapest 2011, 49–53; Ђ. Харди, *Господари и банови Оностраниог Срема и Мачве у XIII веку*, Споменица Историјског архива „Срем“ 8 (2009) 65–79.

Baro (велможа, барон), 5, 15 – термин који се од почетка XIII века користи за носиоце двадесетак највиших државних функција у Угарској. Од XV века овај назив почиње да се употребљава и за велможе (магнате) који нису обављали државне функције, тзв. „природне бароне“ (*barones*

naturales), за разлику од „barones ex officio“. У повељи се поменути термин користи и за босанске велможе и за угарске достојанственике.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatsko pravno-povjestni rječnik I*, Zagreb 1975², 43–44; P. Engel, *The Realm of St Stephen. A History of Medieval Hungary 895–1526*, London – New York 2005, 92, passim.

Gubernator (мађ. kormányzó, губернатор, намесник), 8, 15 – намесник краљевске власти, регент, који замењује краља у његовом одсуству или услед спречености да обавља владарску дужност. Јован Хуњади је на државном сабору 6. јуна 1446. године изабран за губернатора, због малолетства краља Ладислава V и његовог одсуства из Угарске (налазио се у Бечу код Фридриха III). После повратка Ладислава V у земљу 1452. године, Хуњади се морао одрећи овог положаја. Хуњадијев шурак Михаило Силађи прогласио се 1458. године такође за губернатора, у име одсутног и малолетног новог краља, свог сестрића Матије Корвина.

Литература: P. Engel, *The Realm of St. Stephen*, 288–293, 298–299; П. Рокаи, З. Ђере, Т. Пал, А. Касаш, *Историја Мађара*, Београд 2002, 155–159.

Vadum (прелаз, скела, „брод“), 11 – прелаз преко реке. У повељи босанског краља се не наводи који речни прелази су у питању. Према неким мишљењима, то су могли бити сви „бродови“ на рекама у северној Босни: Дрини, Сави, Спречи, Босни и Укрини, укључујући и њихове притоке. С друге стране, будући да је угарско-босанска граница једним делом била на Сави, могуће је да се помен речних прелаза односи првенствено на оне на овој реци. На подручју између Дрине и Украине, у средњем веку и под османском влашћу, речни прелази на Сави постојали су код Брода, Новиграда, Сикиреваца, Брчког, Новог и Раче, док су се нешто западније од ушћа Украине „бродови“ налазили у Дубочцу и Кобашу.

Литература: Ј. Мргић, *Северна Босна*, 97, 100, 360–362, passim.

Festum beati Martini episcopi et confessoris (празник Светог Мартина, епископа и исповедника), 17 – Католичка црква слави овај празник 11. новембра у част Светог Мартина, епископа Тура у Галији (умро 397. године).

Литература: D. Attwater, *The Penguin Dictionary of Saints*, Harmondsworth 1974, 233–234; Ј. Поповић, *Житија светих за месец октобар*, Београд 1977, 238–250.

Aleksandar Krstić

Institut d'Histoire

Belgrade

**CHARTRE DU ROI STEFAN TOMAŠ PAR LAQUELLE IL
S'ENGAGE A SE TENIR AU COTE DE LA HONGRIE
CONTRE LES TURCS**

Dobor, 1449, 11 novembre

Résumé

La chartre du roi Stefan Tomaš (1443-1461), délivrée a Dobor, le 11 novembre 1449, établit les obligations du souverain de Bosnie et de son Etat envers la Hongrie dans le cadre de la lutte contre les Turcs. L'établissement de cette chartre fait suite aux négociations menées à Dobor entre le roi, accompagné de ses barons et de ses nobles, et le ban de Mačva, Jovan Kórógyi. Le roi Stefan Tomaš s'engage envers la Hongrie et le gouverneur Jean Hunyadi à ne pas leur être infidèle ni hostile, ni soutenir les Turcs, et à ne pas les introduire dans le pays et leur apporter quelque aide. Dans ses régions comprises entre les rivières Drina et Ukrina, le souverain de Bosnie n'autorisera aux Turcs aucun point de passage - gué ou embarcation -, et si une grande armée turque vient à pénétrer en Bosnie, sans que le roi ne puisse s'y opposer, il en avertira immédiatement le gouverneur ou les barons hongrois soit par lettre soit par un émissaire.

Mots-clés: Stefan Tomaš, Jovan Kórógyi, Jean Hunyadi, Hongrie, Turcs, Drina, Ukrina, XVème siècle.